

Advies betreffende de 4e Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling

---

1. Situering

Op vrijdag 25 juni 2021 werd het ontwerp van 21 juni 2021 over de vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO4) principieel door de Vlaamse Regering goedgekeurd.

Daarin zet de Vlaamse Regering verder in op een duurzame samenleving met Visie 2050 als langetermijnkompas en Vizier 2030 als focus. Vizier 2030 is de Vlaamse vertaling van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties en bevat 53 doelstellingen en 111 indicatoren.

Voor de operationalisering van de VSDO4 wordt ingezet op de opvolging van Vizier 2030 via indicatoren enerzijds, en anderzijds de zes transitieprioriteiten. Deze laatste hebben tevens een link met het post-covid relanceplan 'Vlaamse Veerkracht'.

2. Adviesvraag van minister-president Jan Jambon aan de Verenigde Verenigingen

De Verenigde Verenigingen ontving van Vlaams minister-president Jan Jambon de vraag om een advies te verlenen over het ontwerp van 4e Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO4).

3. Bedenkingen vanuit de Verenigde Verenigingen

Het ontwerp bevat een evaluatie van VSDO3 door Ideaconsult, in samenwerking met DKBUZA, op basis waarvan enkel verbeterpunten voor VDOD4 werden geformuleerd. De Verenigde Verenigingen juicht de aangepaste governance voor de transitie toe, in het bijzonder:

- het wegwerken van obstakels voor het lange termijn denken via het verbinden van kennis door middel van onder andere het transitieplatform (p.19);
- de ontwikkeling van een referentiekader voor systeeminnovatie voor het handelen op korte en middellange termijn (p.19);
- versterken van transversale samenwerkingen tussen beleidsdomeinen en entiteiten (p. 20);
- meer aandacht voor reflexieve monitoring, waarbij wordt stilgestaan bij wat men heeft geleerd in plaats van bij meetbare doelen (p.20).

Op de samenwerking met stakeholders en multi-actorpartnerschappen komen we later terug.

Daarnaast formuleren wij enkele **inhoudelijke bedenkingen**:

1. Als eerste opmerking willen we meegeven dat het ontwerpplan naar ons aanvoelen te complex en weinig transparant is, wat de leesbaarheid niet ten goede komt. Bovendien blijven de plannen vrij abstract. We missen concrete doelen met meetbare succesindicatoren.
2. Het is niet duidelijk waarom de transitieprioriteit 'Slim Wonen' werd stopgezet. De tekst bevat weliswaar een beschrijving van de verwezenlijkingen inzake deze prioriteit en de inbedding

ervan in het algemene beleid binnen het Agentschap Wonen, maar waarom er niet verder op wordt ingezet is niet helder. Meer transparantie omtrent de redenen van de stopzetting van de transitieprioriteit is wenselijk om de gemaakte keuzes inzake VSDO4 adequater te kunnen voorzien van feedback.

3. Een belangrijke ambitie van de internationale 2030 Agenda is **'to leave no one behind'**. Bij de uitwerking van het Vlaamse duurzaamheidsplan is er echter zeer weinig aandacht voor de **sociale dimensie**. Hoe **sociale inclusie** zal bewerkstelligd worden, hoe omgegaan zal worden met **diversiteit, armoede, ongelijkheid** in de samenleving, ... blijven blinde vlekken. Enkele voorbeelden:
  - Binnen de transitieprioriteit **'Leven, leren en werken in 2050'** komt het aspect 'leven' maar weinig aan bod. De nadruk binnen deze prioriteit ligt immers op het **levenslang leren**. Wij zijn ervan overtuigd dat een verbreding van de focus naar het **levensbreed leren** een meerwaarde kan vormen. Levensbreed leren gaat immers over meer dan enkel de arbeidsmarkt, maar vat ook de dimensie 'leven', zo blijkt uit de definitie van de VLOR: *"het emancipatorisch perspectief van het levensbreed leren, waarbij de persoonlijke ontwikkeling, sociale participatie en maatschappelijke integratie van de lerende centraal staat."*¹
  - Ook binnen de transitieprioriteit **'Samen Leven'**, dat focust op de beleidsdomeinen Welzijn en Zorg en Cultuur ligt een grote **nadruk op efficiënte en (digitale) innovatie**. De menselijke en sociale beleving van zowel welzijn als cultuur en de diversiteit daarbinnen blijven onderbelicht. Het element **'samen'** wordt niet uitgewerkt, bijvoorbeeld via aandacht voor cultuurparticipatie en -creatie van bepaalde bevolkingsgroepen, binnen bepaalde buurten, etc. In de bijhorende fiche is sprake van een publiek 'reflectie- en inspiratiedag' (Bijlage p. 11). Hoe bewaakt men op dergelijke evenementen het perspectief van de meer kwetsbare groepen, op wie deze transitieprioriteit toch betrekking heeft? We komen hier op terug in punt 7.
4. Hoewel de Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling wil vertrekken vanuit de opportuniteiten die COVID-19 pandemie met zich meebrengt, legt de strategie te veel nadruk op het economische herstel. COVID-19 heeft vooral ook bewezen dat we moeten inzetten op weerbaarheid van de mensen, in deze crisis en in de toekomstige. Het besef dat lage- en middeninkomenslanden weerbaarder moeten worden voor grote schokken, is er niet alleen op sociaal vlak. Dit geldt ook voor de klimaatcrisis. Door COVID-19 klinkt de oproep "build forward better" luider dan ooit. Het is een ideale gelegenheid om de huidige economie in vraag te stellen en net meer te investeren in alle dimensies van duurzame ontwikkeling zijnde het sociale, ecologische én economische. Een meer coherent beleid is hierbij een cruciaal element.
5. Met de visie 2050 wil de Vlaamse regering evolueren naar een duurzame productie en consumptie binnen de planetaire en sociale grenzen. Bij het ontwerp van het Vlaamse

---

¹ <https://www.vlor.be/themas/levenslang-en-levensbreed-leren>

duurzaamheidsplan is er echter zo goed als geen aandacht voor **natuur en biodiversiteit**, essentiële actiegebieden wanneer men wil handelen binnen de planetaire grenzen en productie en consumptie wil verduurzamen. Enkele vragen en opmerkingen:

- Binnen transitieprioriteit 4.0 wordt het verhogen van de duurzaamheid en het verminderen van de klimaatimpact aangehaald als de tweede belangrijke pijler van het industriebeleid, maar ook hier met een sterke verwijzing naar digitalisering. Het is ook belangrijk om voldoende aandacht te spenderen aan het **verduurzamen van productie van eigen bedrijven en hun toeleveringsketens** en bedrijven aan te zetten om deze waarden uit te dragen. Op beleidsniveau kan Vlaanderen zowel eigen initiatieven initiëren en verder uitwerken als op andere niveaus initiatieven ondersteunen om natuur en biodiversiteit te beschermen, zoals een ambitieuze Europese wetgeving tegen geïmporteerde ontbossing.
  - Wat met aandacht voor **het verduurzamen van landbouw** binnen de duurzaamheidsstrategie? De landbouwsector heeft een zeer grote impact op klimaat, natuur en biodiversiteit. Meer natuur in landbouwgebied is belangrijk om onze landbouw duurzamer te maken en meer veerkracht te bezorgen. Waarom verder geen vermelding van initiatieven rond het verduurzamen van productie en consumptie van landbouwproducten, zoals de Vlaamse eiwitstrategie?
  - Bij 'Transitieprioriteit Energie en Klimaat' is er ook geen vermelding terug te vinden over het **belang van natuur en biodiversiteit in de strijd tegen de klimaatverandering**. We vinden ook geen vermelding van de Vlaamse klimaatadaptatiestrategie terug.
  - Binnen de **internationale context** wordt er in het kader van de Convention on Biological Diversity COP (CBD COP 15) werk gemaakt van een nieuw internationaal **post-2020 biodiversiteitsframework**. Ook Vlaanderen zal met een biodiversiteitsstrategie post-2020 komen. Maak vermelding van beiden en zoek synergiën met andere beleidsplannen.
6. Bij 'Transitieprioriteit Energie en Klimaat' zou het **belang van internationale klimaatfinanciering** erkend moeten worden. Zo zou Vlaanderen het belang van internationale samenwerking voor de aanpak van de klimaatverandering moeten erkennen en om die reden een stijgende, nieuwe en additionele bijdrage leveren aan de internationale klimaatfinanciering. In lijn met de internationale afspraken, onder meer het Akkoord van Parijs, dient Vlaanderen een balans in financiering voor adaptatie en mitigatie te garanderen en moet de focus van de financiering liggen op de meest kwetsbare landen.
7. Uit de evaluatie van VSDO3 blijkt dat: *“niet alle betrokken departementen en entiteiten de reflex om co-creatief en participatief aan de slag te gaan met externe stakeholders”* (p.13). Op basis van het ontwerp voor VSDO4 vrezen wij dat reële **participatie en co-creatie** aandachtspunten zullen blijven. Enkele vragen en opmerkingen:
- P.19: wie zijn de 'frisdenkers' waarvan sprake is naast de klassieke koepels en belangenverenigingen?

- Binnen de transitieprioriteit Circulaire Economie wordt gewerkt met een publiek-private [stuurgroep 'Vlaanderen Circulair'](#) (p.22), die bestaat uit de "*ganse maatschappelijke vijfhoek*" (kennisinstellingen, overheden, bedrijven, maatschappelijk middenveld, inclusief de financiers). Hoe de **burgers/consumenten vertegenwoordigd** zijn, is niet duidelijk. In de bijhorende fiche is verder ook sprake van "*kennisdeling met hun achterban via conferenties, workshops, bootcamps, ecodesign challenges voor studenten en zelfs een circulaire koffiebar als informatiestand voor grote events*" (Bijlage p.3). Hoe de 'achterban' zelf waardevolle input kan leveren is niet omschreven.
  - Ook binnen 'Leven, leren en werken in 2050' zijn er rondetafels met stakeholders uit de onderwijs- en arbeidswereld (Bijlage p. 6). Maar wat met werknemers, werkzoekenden en studenten?
8. Ondanks de erkenning van de mondiale dimensie in de situering van de 4de Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling is er in de operationalisering erg weinig aandacht voor de internationale dimensie. **Internationale solidariteit staat niet los van het Vlaamse beleid**. Zo zou er in de verschillende transitieprioriteiten meer aandacht moeten zijn voor de internationale hefboomen en noden. Vaak hebben andere beleidsdomeinen (zoals het energie-, klimaat-, handels-, of economische beleid van Europese landen) een grotere impact op lage- en middeninkomenslanden dan ontwikkelingssamenwerking als dusdanig. Ten slotte is er het principe van beleidscoherentie, wat een cruciaal principe is volgens de verplichtingen en aanbevelingen op Europees, Belgisch en OESO-niveau (in het bijzonder met oog op de verwezenlijking van de SDG's). Beleidscoherentie voor ontwikkeling betekent dat de impact van andere beleidsdomeinen op de duurzame ontwikkeling van lage- en middeninkomenslanden in de gaten wordt gehouden. Dit betekent enerzijds een "do no harm"-benadering, maar anderzijds ook actieve bijdragen van divers beleid aan duurzame ontwikkeling.
9. In de fiches wordt een overzicht van de realisaties per prioriteit gegeven. Het gaat in veel gevallen echter vooral om een opsomming van focuspunten en acties, in plaats van een uitgebreide reflectie over de inhoudelijke resultaten. Dit is bij uitstek jammer omdat het plan wil inzetten op reflexieve monitoring.

Tenslotte hebben we een **vormelijke aanbeveling**:

10. Net zoals op Europees vlak de duurzaamheidsagenda sterk verweven is met het post-covid-herstel via 'Next Generation EU', vertonen ook de VSDO4-prioriteiten en de Vlaamse Veerkracht-speerpunten linken. Hier is doorheen de tekst en in een afzonderlijke paragraaf '5.2.3. Transitieprioriteiten en de link met het relanceplan' weliswaar aandacht voor, maar een samenvattend schema zou voor de lezer een nuttig hulpinstrument zijn.